

A Mura menti horvátok etnokulturális helyzete napjainkban, a népszámlálások és egy kérdőíves lekérdezés tükrében¹

Bali Lóránt² – Hegedűsné Baranyai Nóra³

Abstract

In our study, we examine the ethno-cultural situation of the ethnic Croatian population in the villages of the Mura. As part of this, a survey with 129 questionnaires was carried out in order to explore the recent aspects. The study focuses not only on the seven traditional Mura Croatian villages of Fityeház (Fícéház), Molnári (Mlinarci), Murakeresztúr (Krstur), Petrivente (Petriba), Semjénháza (Pustara), Tótszerdahely (Serdahelj), Tótszentmárton (Sumarton), but also on the villages in Southern Zala county where Croatian national self-government is still in operation. Thus, the analysis of each factor also focuses on the Croatian communities of Nagykanizsa (Velika Kaniža), Letenye (Letinja), Szepetnek (Sepetnik) and Becsehely (Bečehel). The Mura Croats, a group of a few thousand people, form a relatively closed community along the Mura in Southern Zala county neighbouring Croatia, with 3,770 people claiming to belong to the community, according to the latest figures from 2011. Their sense of national identity is largely determined by their border location. In the 1960s, during the socialist period, Yugoslav-Hungarian relations normalised, but despite this, Hungarian settlement policy devoted little attention and energy to the development of the settlements in the Mura region. The period following the regime change was experienced positively by the Croatian settlements, with the establishment of national minority self-governments in all settlements and the formation of an increasing number of traditional associations.

Key words: Mura Croats, population, culture, identity, language use

1. Bevezetés

A 2011-es népszámlálási adatok szerint Magyarországon 26 774 fő vallotta magát horvát nemzetiségűnek. A hazai horvátság több szubetnikummal is rendelkezik, amelyek területileg és részben nyelvileg is elkülönülnek egymástól. A területi elkülönítés alapján a következő horvát népcsoportok léteznek hazánkban: grádistryei, dráva menti, sokác, bunyevác, rácz és Mura menti horvátok. Utóbbiak szállásterülete Zala vármegyében van. A legutóbbi 2011-es adatok szerint 3770 fő vallotta ma-

---

¹ A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

² Habilitált egyetemi docens, MATE Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet, Georgikon Campus.

³ Habilitált egyetemi docens, Pannon Egyetem, Körforgásos Gazdaság Egyetemi Központ, Nagykanizsa.

gát a közösséghez tartozónak. A népcsoport történetére, néprajzára, nyelvjárásvizsgálatára vonatkozóan több, különböző részletességű tanulmány készült már Béli József, Rác Erika, Kanizsai Mária kutatásai alapján (Béli J. 1972, 1974, Rác E. 1999, Kanizsai M. 2007, 2017). A recens aspektusok azonban kevésbé kerültek feltárára. Egy-egy tanulmányunkban már foglalkoztunk a térség társadalmi-gazdasági viszonyrendszerével, és ennek folytatásaként készült el ez a 129 kérdőív tartalmazó vizsgálat is, amely az identitás egyes elemeit, a horvát nyelvhez, kultúrához és a helyi közösséghez való viszonyt, azaz az etnokulturális helyzetet kívánta felmérni.

2. Területi elhelyezkedés

A tanulmány nemcsak a szűken vett hét tradicionális Mura menti horvát falura – Fityeház (Fícéház), Molnári (Mlinarci), Murakeresztúr (Krstur), Petrivente (Petriba), Semjénháza (Pustara), Tótszerdahely (Serdahelj), Tótszentmárton (Sumarton) – fókuszál, hanem azokra a dél-zalai településekre is, ahol napjainkban is működik horvát nemzetiségi önkormányzat. Így az egyes tényezők vizsgálata során Nagykanizsa (Velika Kaniža),⁴ Letenye (Letinja), Szepetnek (Sepetnik) és Becsehely (Bečehel) horvátsága is górcső alá kerül. Az utóbbi négy településen élők házassági, illetve munkavállalási okokból származtak el szülőfalujukból. A nemzetiségi léthez való kötődés általában elég erős, a jelenlévő lakosság fele, egyharmada, Tótszerdahely esetében majdnem kétharmada vallotta magát horvátnak. Aktív közösség található a közeli Nagykanizsán, ahol majdnem ötszáz fő tartozik e nemzetiséghez. A népcsoport asszimilációja előrehaladott állapotban van, annak ellenére, hogy két településen is működik nyolcosztályos általános iskola. Emellett Tótszerdahelyen a Fedák Kúria ad helyet a Blazetin István egykori tanárról, iskolaigazgatóról elnevezett nemzetiségi művelődési központnak (Hrvatski kulturno-prosvjetni zavod Stipan Blažetin). A Mura menti horvátoknak, mint a többségi nemzet egyik regionális mikrocsoportjának az életére jelentős befolyást gyakorol a Mura folyó. Szállásterületük tengelye a Nagykanizsát Szepetneken át Letenyével összekötő út mentén található, délről a Murával határolva. E tényezők akárcsak a történelem során, úgy napjainkban is hatást gyakorolnak a tájhasználatra, illetve az anyaországgal való politikai, kulturális, társadalmi-gazdasági kapcsolatokra egyaránt. Erről tanúskodik a horvát-magyar „interreg program” jelszava is, miszerint a „folyók összekötnek, és nem elválasztanak.” A vizsgált települések közlekedési helyzete perifériális, a közeli Nagykanizsa közúton való elérhetősége településspecifikusan 20–40 perc között változik. Hasonló a helyzet a szomszédos horvát Goričan, Kotoriba, Donji Vidovec és Donja Dubrava falvak megközelítése esetében is.

Jellemzően elkülönülten élnek a többi magyarországi horvát népcsoporttól, tőlük eltérő tájszólást beszélnek. A „mi”, „kaj” kérdőszó alapján kapta az általuk beszélt dialektus a nevét, amelynek egyik tájnyelvi formáját beszélnek. A nyelvhasználatukban a magyar domináns kétnyelvűség a meghatározó. Erős rokonságot mutatnak a mai Horvátország területén élő muraközi horvátokkal. Tájnyelvük nagy hasonlóságot mutat a közeli Goričánban, Donja Dubravában, Donji Vidovecban

---

⁴ A város két településrésze, az egykor különálló Miklósa (a 20. század elején Horvátszentmiklós) és Bajcsa napjainkra elmagyarosodtak.

és Đelekovecban beszélttel (Kerecsényi E. 1983, Vidmarović, Đ. 2010, Sokcsevics D. 2011, Bali L. 2021).

3. Történelmi lét főbb aspektusai

A Mura menti horvátok szoros rokonságban állnak a muraközi horvátokkal. Utóbbiak szállásterülete az egykori Zala vármegye Mura és Dráva által határolt része, a mai Muraköz megye (Međimurska županija), amely a török uralom előestéjén vegyes magyar-horvát lakosságú volt. A térség ura 1546-tól a Zrínyi család volt, amely társadalmi-gazdasági szempontból egyaránt jelentős befolyással bírt. A régió központja, Nagykanizsa 1690-ben szabadul fel a török alól, ettől fogva folyamatos a jobbágyság beáramlása a térségbe. A Lexikon locorum adatai alapján ebben az időben már valamennyi település horvát anyanyelvű. Az oszmánok kiűzetése után a Rákóczi-szabadságharc tizedelte meg a népeiséget. A nemzeti küzdelem elbukása is közrejátszott abban, hogy a Habsburgok a rebellis magyarok helyére az örökös tartományokból, valamint Horvátországból érkező jobbágyok letelepedését, és a horvát származású földesurak birtokszerzéseit támogatták. Így lett például Tótszentmárton a 18. század derekán a Varasd környéki Bedekovich, Tótszerdahely és Molnári pedig a Zajgar család birtoka. Ennek ellenére a Mura mentén a középbirtokosság volt a domináns (Kerecsényi E. 1983, Kitanics M. 2006, Vidmarović, Đ. 2010).

A térség perifériális jellegéről tanúskodnak az 1711-es pestisjárványt követő 1715-ös összeírás adatai is, amelyek szerint összesen 44 háztartás létezett a hét faluban. A létfenntartás nehézségeit bizonyítja, hogy a jobbágyok folyamatosan szervezkedtek a földesuraikkal szemben, még 1802-ből is tudunk ilyen esetekről. A kedvezőtlen gazdasági környezettel hozható összefüggésbe, hogy a falvak rendkívül alacsony népességgel rendelkeztek még az 1770-es összeírás idején is: Tótszentmárton lakossága 416, Tótszerdahelyé 521, Molnárié 269, Petriventée 162, Semjénházáé 186, Murakeresztúré 126, Fityeházé 274, Bajcsáé 157 fő volt (Kerecsényi E. 1983, 12).

Az úrbéres állomány 1768 és 1847 közötti stagnálása is a gyenge gazdasági fejlődésre utal. Az 1848–1849-es polgári forradalom idején a térség horvátjai Jellasics horvát bán csapatai ellen harcoltak. A szabadságharcot követő jobbágyfelszabadítás sem hozta meg a fellendülést, a törpebirtokokkal rendelkező népes családok az elszegényedés sorsára jutottak. A társadalmi ranglétrán való felkapaszkodás lehetőségét a századfordulón a hathónapos summásmunka, vagy a távolsági kereskedelembe fuvarosként való bekapcsolódás adta.⁵ Az első világháború előtti időszakban a családok ötven százaléka így teremtette meg a mindennapi betevőt. Bár az első világháborút követő trianoni békediktátum elszakította őket az anyaországtól, ennek ellenére a társadalmi-gazdasági, illetve a rokoni kapcsolatok fennmaradtak. Az államhatár egészen az államszocialista rendszer létrejöttéig nem bírt elválasztó jelleggel (Kerecsényi E. 1983, Kanizsai M. 2007).

A térség fejlődését rendkívül hátrányosan érintette a kommunista hatalomátvételt követő időszak. A jugoszláv-magyar kapcsolatok tényleges megromlása a Rajk-perrel, majd ezt követően

---

⁵ A köznyelvben a környező, nem horvát népesség pejoratív jelleggel gyakran nevezi őket „krobot/krabot”-nak. Ez a *krabotenfabrer* (horvátfuvaros) szóból eredeztethető. A térségbeli birtokosok apró parcellái a 19. században már nem biztosították a megélhetést, ezért a nagy testű muraközi lovaikkal gyakran vállaltak fuvarozást, akár több napos távolságra is.

déli szomszédunk Kominformból való kizárásával vette kezdetét. 1949. szeptember 30-án a többi szocialista országhoz hasonlóan felmondtuk az együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási egyezményünket Jugoszláviával. 1950-től kezdve egy ellenséges, kisebb katonai konfliktusokkal terhelt viszony jött létre a két ország között. A politikai és katonai szembenállás kihatott az államhatár mentén élő emberek mindennapi életére is. Körülbelül 3400 embert telepítettek ki a 15 km-es határsávból. Elsősorban a rendszer vélt ellenségeit: a Horthy-korszak egykori tisztségviselőit, papokat, apácákat, kulákokat, volt csendőröket. A kádári konszolidáció hozta meg a térség elzártságának az enyhülést, első lépésként megkönnyítve a határ átlépését a szűkebb határsáv lakosai számára.⁶ Lehetővé vált a családi és társadalmi kapcsolatok újraszervezése, az iskolákban a szerb-horvát nyelv oktatása, a kulturális élet fellendülése. Az államszocialista időszakban a térség két központi települése Murakeresztúr és Tótszerdahely volt. Bár a proletárdiktatúra második időszaka jelentős mozgásteret biztosított a Mura menti horvátok számára, ennek ellenére a jelentős jól fizető állásokat eredményező beruházások elkerülték a térséget. Az 1970–1980-as évektől fogva a férfi lakosság körében gyakorivá vált a vidéki munkavállalás, az úgynevezett hetelés. Az egyetlen nagy foglalkoztató a murakeresztúri vasútállomás volt, amely a második legnagyobb kapacitású nemzetközi vasúti átkelőnk Trieszt, Koper, Rijeka (Fiume) irányába. A korszak térséget érintő egyik legjelentősebb beruházása a Murán Kotoriba felé átívelő vasúti híd 1970-es felújítása volt. A nők a háztáji gazdaságban végzett plusz munkával egészítették ki a család jövedelmét. A rendszerváltoztatást követő időszakot a horvát települések pozitívan élték meg, valamennyi településen létrejöttek a nemzetiségi önkormányzatok, és egyre több hagyományörző egyesület alakult. Sőt közös fejlesztési szervezetet hoztak létre Muramenti Nemzetiségi Területfejlesztési Társulás néven 1999-ben. Ebből nőtte ki magát a Mura Régió Európai Területi Társulás 2015-ben, amely a horvát Muraköz és a magyar Mura mente határ menti településeinek társadalmi-gazdasági fejlődését szolgálja az Európai Unió forrásaira támaszkodva. A lakosság római katolikus és a mai magyar átlaghoz viszonyítva vallásosabb, vallását intenzívebben gyakorolja (Kerecsényi E. 1983, Bali L. 2021).

Napjainkban Zala vármegyében az alábbi Mura menti, horvátok által is lakott településeken működik nemzetiségi önkormányzat: Becsehely, Fityeház, Letenye, Molnári, Murakeresztúr, Nagykanizsa, Petrivente, Semjénháza, Szepetnek, Tótszentmárton és Tótszerdahely. Területi önkormányzattal is rendelkeznek a megyében, amelyben a Magyarországi Horvátok Szövetsége öt, a Hrvati–Horvátok Egyesület – Soproni „Cakav Katedra” Egyesület pedig két mandátummal rendelkezik. Az Országos Horvát Önkormányzatban is képviseltetik magukat. Az anyaországgal való kapcsolataikat erősíti, hogy a térség központjában, Nagykanizsán konzulátus működik, tiszteletbeli konzullal (Bali L. 2022).

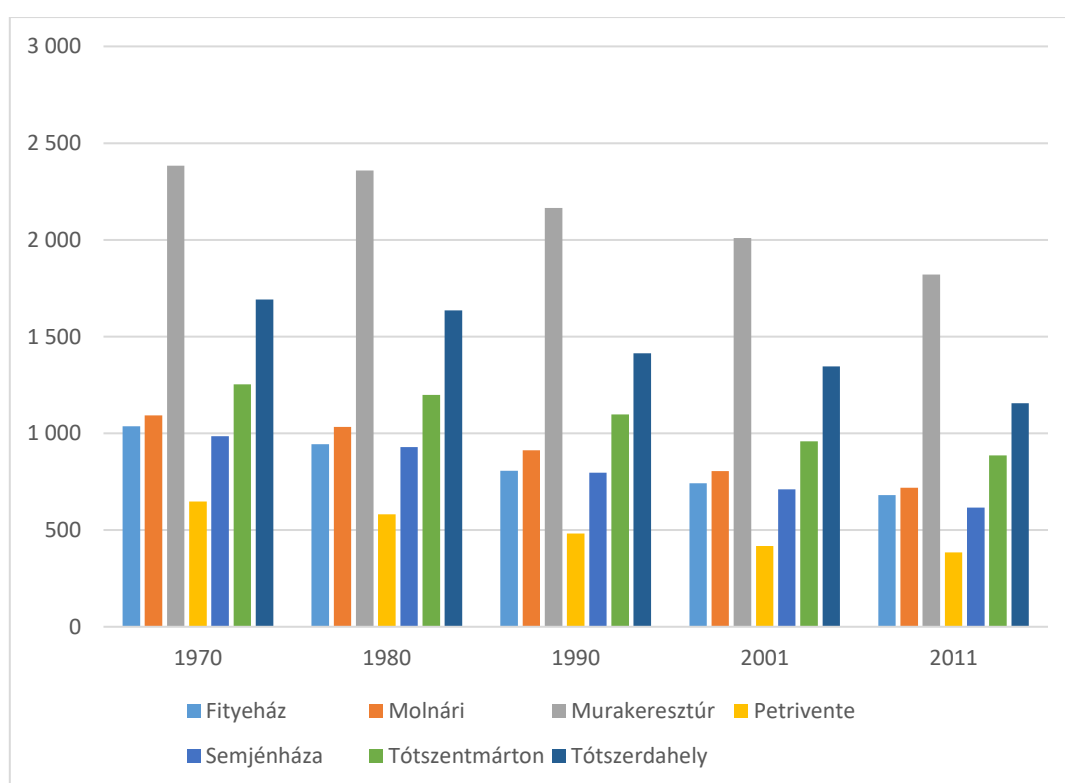
---

⁶ A Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság és a Magyar Népköztársaság 1965-ben kötött egyezményt a két ország közötti határátlépés megkönnyítését illetően. Ennek keretében kerültek kiadásra az úgynevezett kishatárforgalomban használatos határátlépési engedélyek. Ennek igénybevételére csak a törvény által meghatározott határ menti térségek lakosai voltak jogosultak. Évente nyolc alkalommal, maximum tíz napra kelhettek át a szomszédos országba, nem több mint húsz kilométeres mélységben.

Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=97600019.tvr>. Letöltés ideje: 2023. 03. 15.

4. A népességszám változása 1970-től 2011-ig

Az elmúlt időszak öt népszámlálása alapján mutatjuk be a települések népességszámának változását ötvenéves intervallumban. Azért választottuk az 1970-es népszámlálást a bázisdátumnak, mert az 1960-as évek elejére fejeződött be a mezőgazdaság kollektivizálása, amely a második világháborút követő időszakot tekintve adta meg az első lökést először az úgynevezett hetelésnek, amely a későbbiekben az elvándorlás első lépcsője lesz, illetve ebben az időszakban konszolidálódnak a jugoszláv-magyar kapcsolatok is. Az 1. ábrán e folyamatok jól követhetőek mind a hét vizsgált település viszonylatában. A vizsgált időszakban mindvégig, és még napjainkban is Murakeresztúr rendelkezik a legnagyobb lakossággal, Tótszerdahely a második, jóval lemaradva az előbbi mögött. Ennek ellenére a tényleges nemzetiségi és kulturális központjelleg Szerdahelytől elvitathatatlan.

1. ábra: A Mura menti horvát települések lakosságszámának változása az államszocializmus derekától a 2011-es népszámlálásig

Forrás: Saját szerkesztés a KSH adatai alapján.

Ha az 1990-es évet vesszük bázisnak, akkor a települések mindegyikénél legalább 10%-os lakosságszám-csökkenés tapasztalható. Petrivente esetében ez meghaladja a 20%-ot, míg Semjénháza, Tótszentmárton és Tótszerdahely viszonylatában 18% körüli. Egyértelműen megállapítható, hogy valamennyi község jelentős népességcsökkenést szenvedett és szenved el napjainkban is. Petrivente 1994-ig zsáktelepülés volt, ekkor kapott közúti összeköttetést Semjénházával. Murakeresztúr kedvező közlekedési potenciálja révén – vasúti fővonalon fekszik –, valamint Nagykanizsához való közelsége miatt még 2001-ben is több mint kétezer lakossal rendelkezett.

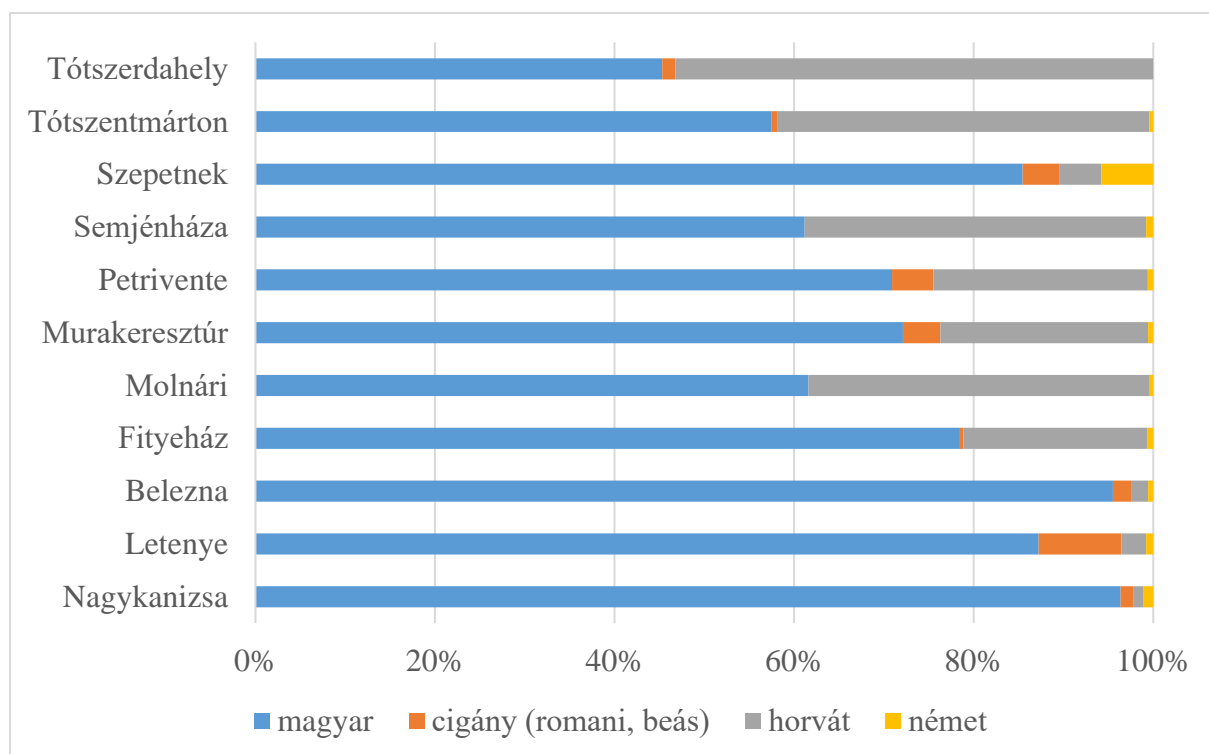
5. A nemzetiségi lét megélésének néhány aspektusa napjainkban

A nemzetiségi lét megélését nagymértékben meghatározza a nemzetiségi önmeghatározás, amely a népszámlálások keretében önbevalláson alapul. Nemcsak az eddigiekben említett hét település horvát nemzetiségének létszámát vizsgáltuk, hanem azokra is kitértünk, amelyek nemzetiségi önkormányzattal rendelkeznek, illetve történelmi sajátosságok miatt (Belezná⁷) soroltuk a vizsgált településcsoport tagjai közé. Az önmagukat horvát nemzetiségűnek vallók aránya Tótszerdahelyen, Tótszentmártonban, Semjénházán és Molnáriban a legmagasabb az összlakosságon belül. A szomszédos Fityeház és Petrivente arányaiban messze elmarad tőlük, annak ellenére, hogy tradicionális „káj” horvát településeknek tekinthetők mind történelmi, mind etnokulturális szempontból. Külön említést érdemel az, ami nemcsak a KSH-adatok alapján, hanem terepbejárásaink során is szembetűnt, hogy magyarányú horvát etnikum jelenléte esetén nagyon alacsony a roma népesség részesedése. 2011-ben 26 774 ember vallotta magát horvát nemzetiségűnek hazánkban, ebből 3447 fő, azaz 12,9% a vizsgált területen él. A relatíve alacsony arány és létszám a térség aprófalvas mivoltával magyarázható elsősorban (Bali L. – Hegedűsné Baranyai N. 2018).

A nemzetiségi lét megélésnek az önmeghatározáson kívül több fontosabb aspektusa van, például az, hogy az adott nemzetiségi csoport milyen erős öntudattal és kulturális élettel bír a mindennapok során, különösen egy néhány ezer fős nemzetiségi tömb esetében. A nemzetiségi lét megélésnek négy főbb vonatkozását vizsgáltuk, amelyek jelentősen meghatározzák a mindennapi életben az etnokulturális aspektusokhoz való viszonyt. A vizsgálatainkkor a KSH által a népszámlálások során felvett adatokkal dolgoztunk. Az első aspektust, a nemzetiséghez való tartozás önmeghatározását már elemeztük.

---

⁷ A beleznai horvátság a második világháborút követően teljesen asszimilálódott. Egy-egy családnév utal a nemzetiség egykori jelenlétére, mint például: Zsgánec, Zrinszki stb.

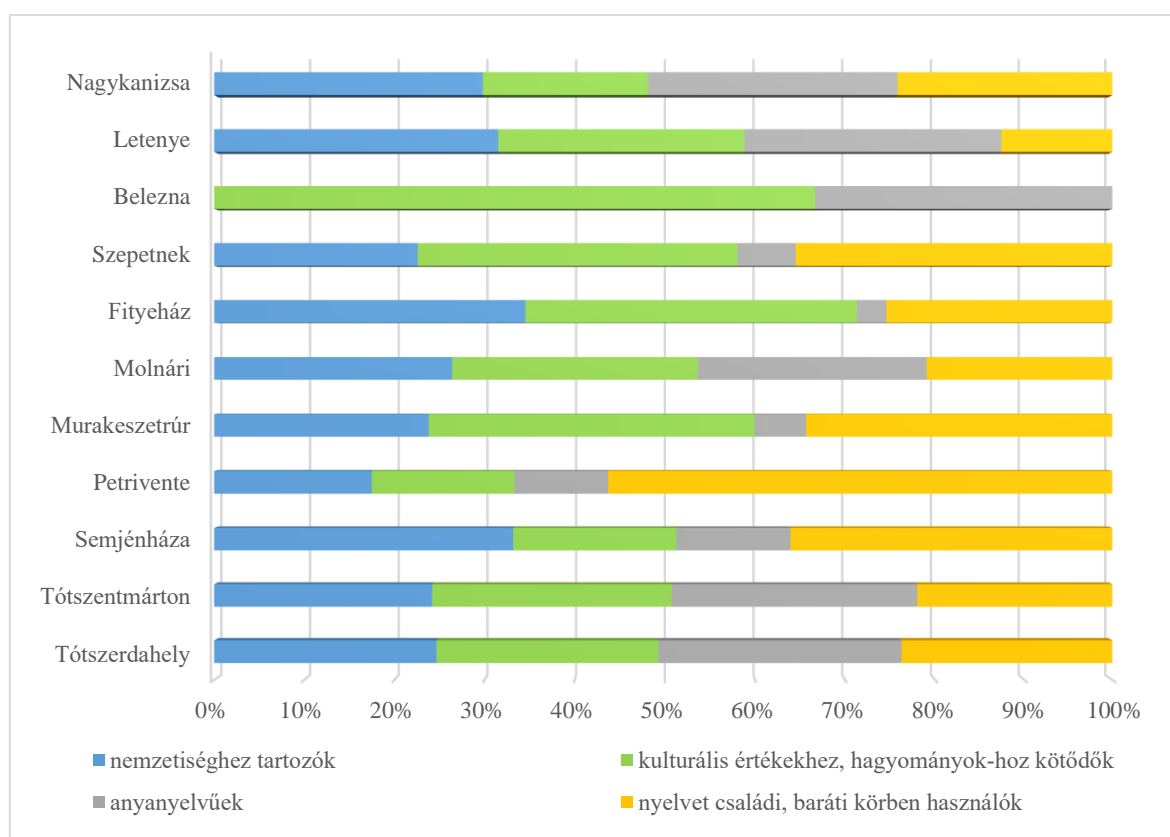

2. ábra: A nemzetiség, az anyanyelv, a családi, baráti közösségben használt nyelv megoszlása a Mura menti horvát településeken 2011-ben

Forrás: Saját szerkesztés a KSH adatai alapján.

A 2. ábra a nemzetiségi nyelvhez való kötődés megoszlását mutatja, ami Tótszerdahely, Tótszentmárton, Molnári és Semjénháza esetében a legerősebb. Ebben nagy szerepet játszott és játszik, hogy a három utóbbi falu fiataljai Tótszerdahelyre jártak/járnak általános iskolába, valamint csak pár kilométeres távolságban vannak egymástól. Azt látjuk a 3. ábra alapján, hogy a nemzetiséghez való tartozás az elsődleges, a nemzetiségi nyelv anyanyelvként való használata a másodlagos, a nyelvnek a családban, barátok közt való használata a harmadlagos, míg a kulturális értékekhez való kötődés csak a negyedleges aspektus a nemzetiségi lét megélésben. Ennek csak abban az esetben van fontos szerepe, amikor az asszimilációs folyamatok hatására a lakosság már semmilyen esetben sem használja a nemzetiségi nyelvet.

3. ábra: A horvát nemzetiségi lét megélésének aspektusai 2011-ben

Forrás: Saját szerkesztés a KSH adatai alapján.

6. Kultúra, oktatás, civil szerveződések

A nemzetiségi lét és öntudat fenntartásának egyik legfontosabb feltétele a megfelelő nyelvoktatás fenntartása, amely révén a kulturális öntudatot meghatározó más elemek is elsajátításra kerülnek, úgymint a történelem, a szépirodalom, a népszokások és a népdalok. Ma a térségben Fityeház, Molnári, Murakeresztúr, Tótszerdahely, Tótszentmárton rendelkezik óvodával, ahol biztosított a nemzetiségi nyelv oktatása. Nyolcosztályos általános iskola csak Murakeresztúron (Zrínyi Miklós Általános Művelődési Központ) és Tótszerdahelyen (Tótszerdahelyi Zrínyi Katarina Általános Iskola) található. A szűkebb régióban középfokú horvát nyelvű oktatás csak fakultatívan vehető igénybe Nagykanizsán, ha az adott intézmény rendelkezik horvát nyelvszakos tanárral. Az igény erre a diákok részéről változó. Általában Budapesten (Horvát Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium) vagy Pécsen (Miroslav Krleža Horvát Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium), végzik a középfokú tanulmányaikat a fiatalok, ha horvát nyelven szeretnének tanulni. Diplomát adó nyelvi képzés Budapesten, az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, illetve annak szombathelyi tagintézményében, és a Pécs Tudományegyetemen, valamint Baján az Eötvös József Főiskolán van. A horvát főváros közelsége miatt sokan Zágrábban végzik a felsőfokú tanulmányaikat. A horvát nyelvismeret megőrzése, valamint a kulturális értékek fenntartása és megismerése iránti igény hozta létre az Országos Horvát Önkormányzattal a Stjepan Blažetin Horvát Művelődési

Intézetet Tótszerdahelyen, amely a Muramenti Nemzetiségi Területfejlesztési Társulás és Mura Régió Európai Területi Társulás mellett működik a Fedák Kúriában. A horvát nemzetiségű települések mindegyike rendelkezik civil szervezetekkel, azonban kifejezetten nemzetiségi célokat ápoló nem működik mindenhol, csak néhány helyen: Zrínyi Kadétok Hagyományőrző Egyesület (Murakeresztúr), Muramenti Horvátok Egyesülete (Tótszentmárton), Káj-Horvát Nyelvű Imakönyv Kiadása Alapítvány és a Zrínyi Katarina Horvát Általános és Alapfokú Művészeti Iskoláért Alapítvány (Tótszerdahely) (Bali L. – Hegedűsné Baranyai N. 2018).

7. A vizsgálat adatbázisa és a módszertani leírás

A vizsgálati cél megvalósítása, a Mura menti horvátság etnokulturális helyzetének recens feltárása kérdőíves felméréssel történt. A legfőbb célunk az volt, hogy a kutatás során általános képet kapjunk a térségben élő horvát nemzetiségű lakosság etnokulturális helyzetéről.

Rétegzett, rétegenként független mintavételre került sor, személyes lekérdezéssel. Az arányos rétegzés eredményeként az egyes demográfiai csoportokra vonatkozóan külön-külön is születtek eredmények, valamint a reprezentativitás is biztosítva volt a demográfiai jellemzők mentén. A kérdőív zömében zárt kérdéseket tartalmazott, egyes esetekben vegyes kérdésekre is sor került.

A kérdőívet 129 fő töltötte ki. A megkérdezettek lakóhely szerinti megoszlása a következők szerint alakult: Murakeresztúr 14,7, Semjénháza 14,7, Tótszentmárton 14,7, Petrivente 11,6, Fityeház 11,6, Tótszerdahely 10,9, Nagykanizsa 10,9, Molnári 7, Letenye 2,3, Szepetnek 1,6%. A kérdőívek számát, a terepi tapasztalatok és a helyismeretünk alapján a települések közti lakosmegoszláshoz igazítottuk.

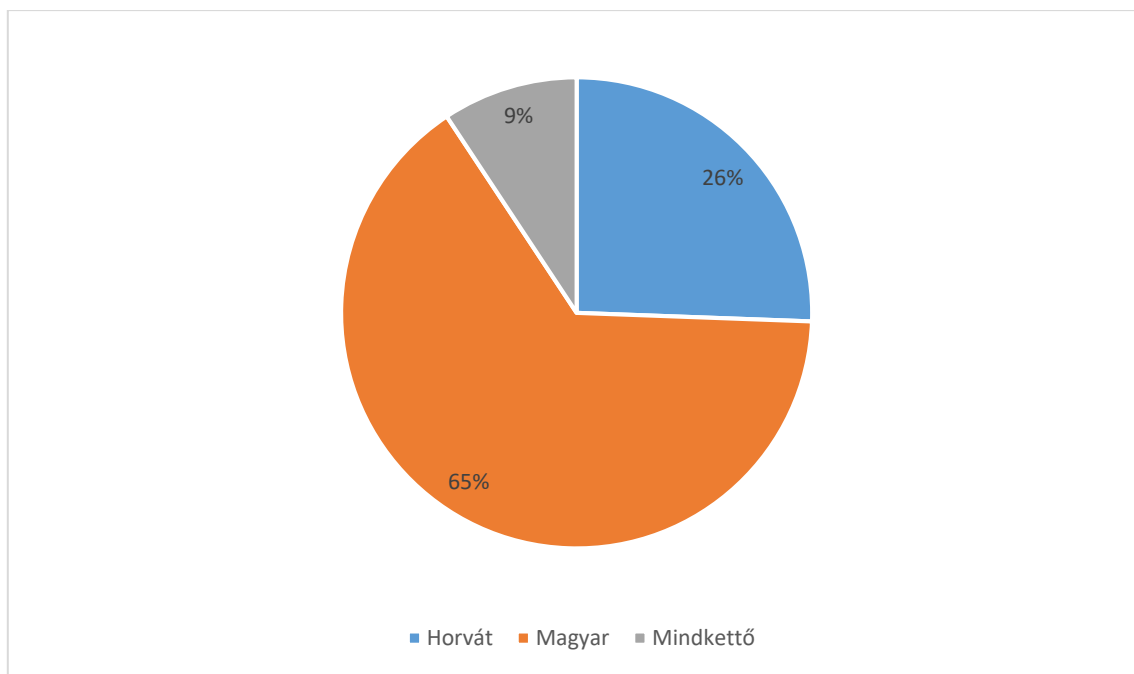
A válaszadók demográfiai jellemzői az alábbiak szerint alakult. Nemek szerinti megoszlásuk: 42,6%-uk férfi, 57,4% nő. Családi állapot szerint: férjzett/nős 62,8, élettársi kapcsolatban élő 7,8, egyedülálló 16,3, elvált 3,9 és özvegy 9,3% volt. Életkorukat tekintve az alábbi megoszlást mutatták 18–25 év közötti 4,7%, 26–35 év közötti 17,8, 36–45 év közötti 17,8, 46–55 év közötti 20,9, 56–65 év közötti 21,7, 65 év feletti 17,1%. Iskolai végzettségüket tekintve alapfokú végzettséggel 24%-uk, középfokú végzettséggel 47,3%-uk felsőfokú végzettséggel pedig 28,7%-uk rendelkezett.

A megkérdezettek több mint kétharmada születésétől fogva él a jelenlegi lakhelyén, de azok aránya is több mint 10%, akik 31–40 éve élnek ott. Kerecsényi (1983) említi, hogy gyakori a szomszéd falvakból való házasodás, ezzel is magyarázható, hogy sokan élnek születésüktől fogva a vizsgált térségben.

8. Kérdőíves felmérés eredménye

Az alábbiakban a kérdőíves felmérés eredményei kerülnek ismertetésre. Arra a kérdésre, hogy „Tudnak-e horvátul működő, illetve horvát nyelvet ápoló művelődési, kulturális egyesületről (tánc-csoport, dalárda-kórus, egyesület, civil szervezet) a településen?” a megkérdezettek közel 90%-a pozitív választ adott, sőt 62%-uk rendszeresen tartja is a kapcsolatot az egyesületekkel.

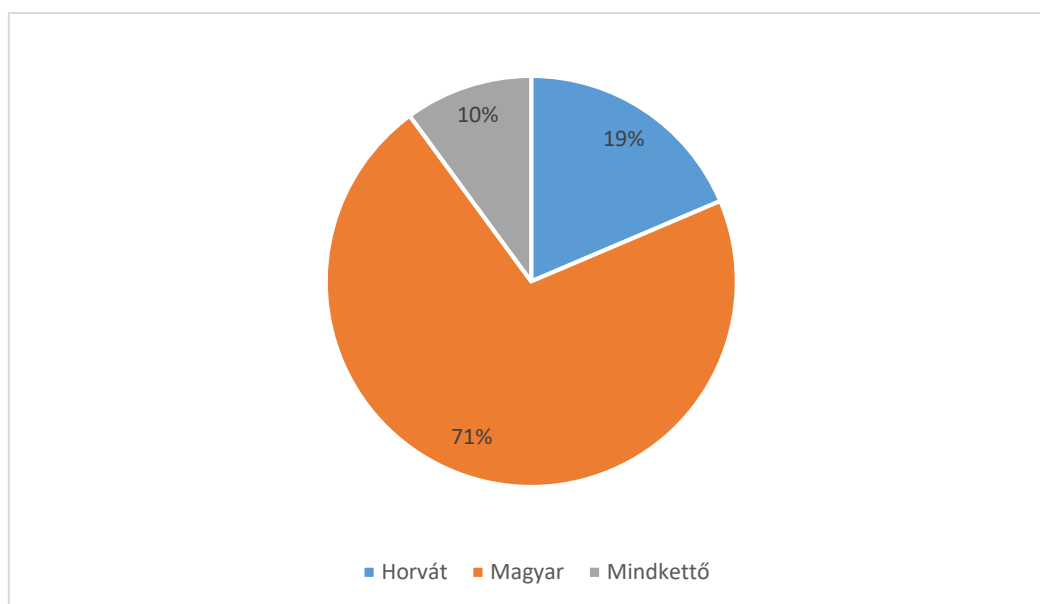
A válaszadók közel 80%-a beszél horvátul, azonban arra a kérdésre, hogy rendszeresen melyik nyelvet használják, a megkérdezetteknek csak 26%-a nyilatkozott úgy, hogy a horvátot, 9%-a mindkettőt, 65%-a pedig a magyar nyelvet (4. ábra). Erre jelentős befolyást gyakorol, hogy csak az általános iskola befejezéséig tanulnak horvátul, a két tannyelvű középiskolában továbbtanulók száma elenyésző. A közeli Nagykanizsán korlátozott a nyelv „iskolai körülmények” közötti ápolása.

4. ábra: A megkérdezettek megoszlása az általuk rendszeresen használt nyelv szerint

Forrás: saját szerkesztés.

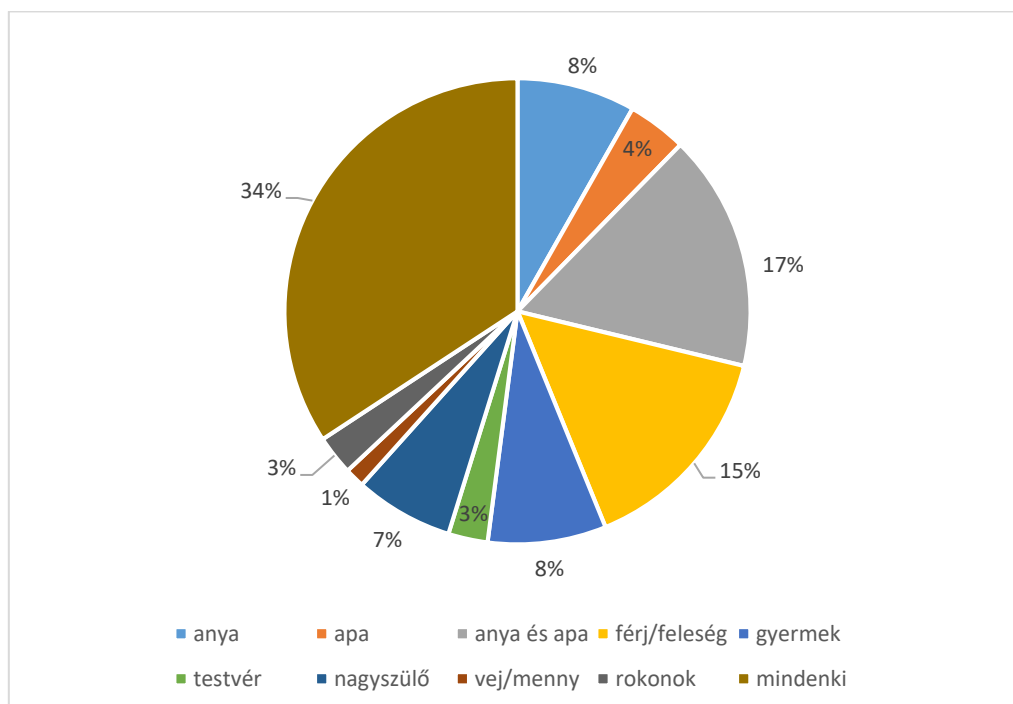
Családtagokkal, barátokkal zömében (71%) magyarul beszélnek a megkérdezettek, 19%-uk horvátul, és csak 10% mindkét nyelven (5. ábra).

5. ábra: A megkérdezetteknek a családdal történő érintkezés során használt nyelv szerinti megoszlása

Forrás: saját szerkesztés.

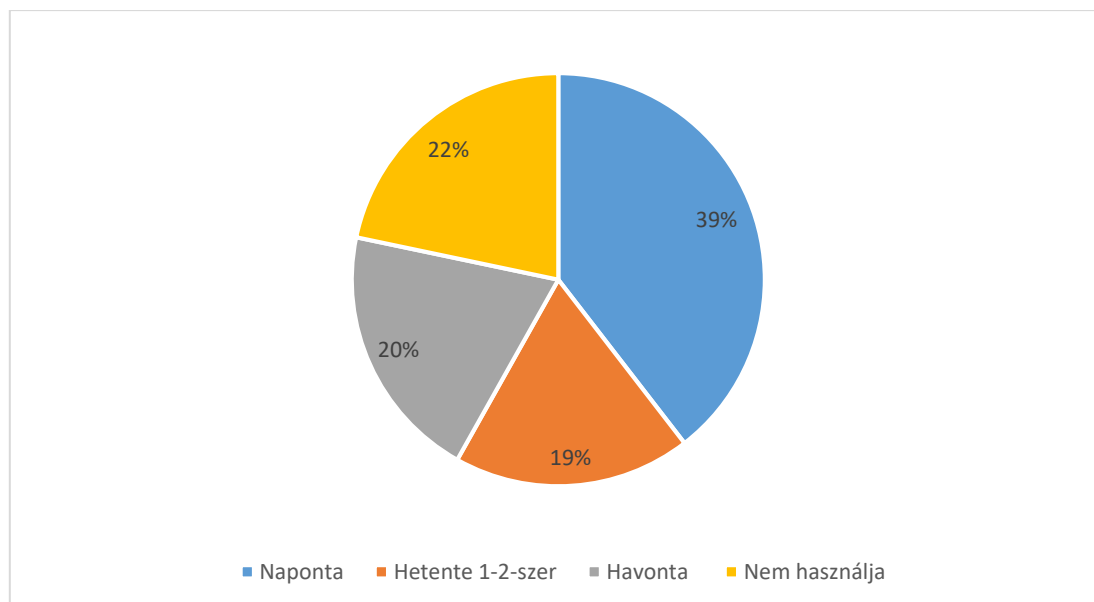
A 6. ábrán látható, hogy azok közül, akik a családban rendszeresen beszélnek horvátul, 34%-kal részesednek azok, akik mindegyik családtaggal ezt a nyelvet (is) használják. Továbbá jelentős számban vannak olyanok, akik a házastársukkal (15%), illetve szüleikkel (17%, anya 8%, apa 4%) horvátul kommunikálnak. A nemzetiségi nyelv használata elsődlegesen a családra koncentrálódik.

6. ábra: Családtagok, akikkel a megkérdezettek horvátul beszélnek

Forrás: saját szerkesztés.

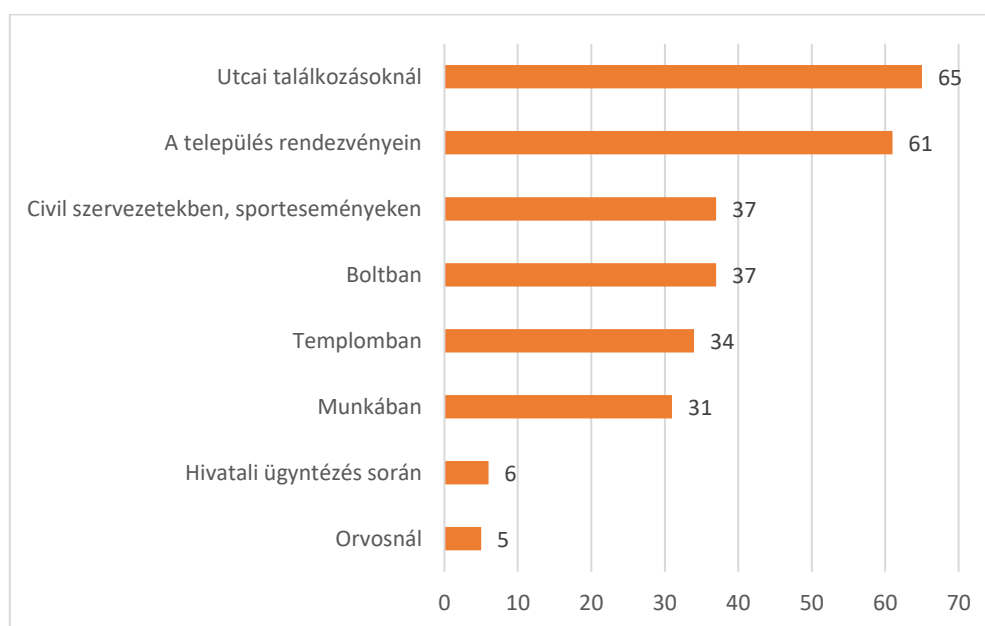
A horvát nyelvet a válaszadók 39%-a napi szinten, 19%-a hetente néhányszor, 20%-a havonta, 22%-a pedig egyáltalán nem használja (7. ábra). A munkavégzés, a hivatali ügyek intézése legtöbbször a környező nagyobb településeken, Letenyén, Nagykanizsán, vagy más helyen, magyar nyelvi környezetben történik, így csak otthon adódik mód a horvát nyelv használatára.

7. ábra: A horvát nyelvhasználat gyakorisága a megkérdezettek %-ban

Forrás: saját szerkesztés.

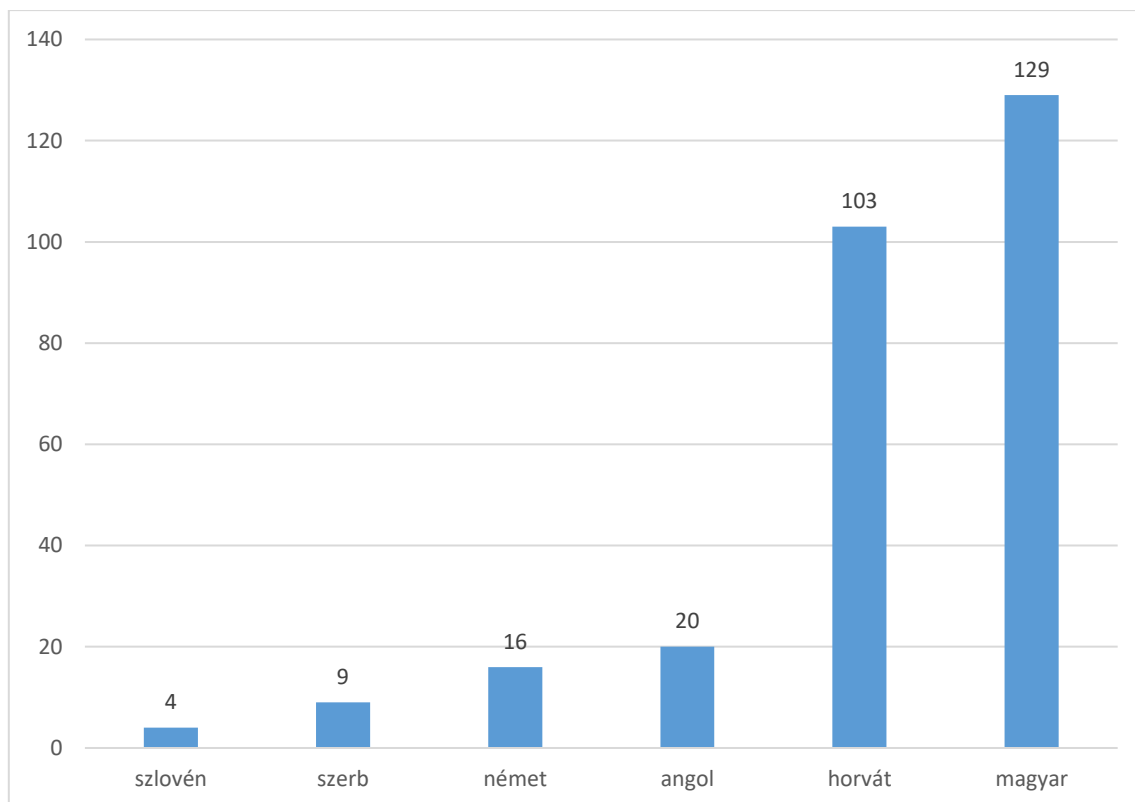
A 8. ábrán látható, hogy a hétköznapi élet során a horvát nyelv használata leginkább az utcán, ismerősökkel való találkozás során, valamint a település rendezvényein jelentős. A nemzetiségi nyelv használata erősen kötődik az adott személy lakhelyéhez, társasági köréhez.

8. ábra: A hétköznapi életben a horvát nyelv használatának helyszínei (%)

Forrás: saját szerkesztés.

A megkérdezettek közül 103-an beszélnek horvátul, 20-an angolul, 16-an németül, 9-en szerbül és 4-en szlovénul, összességében 74,9%-uk beszéli valamilyen mértékben a horvátot (9. ábra). A horvát nyelv közel 75%-os, legalább alapfokú ismerete, az óvodai és az általános iskolai oktatás sikerének köszönhető. Az esetek többségében szívesen veszik igénybe a helyi alapfokú oktatást.⁸

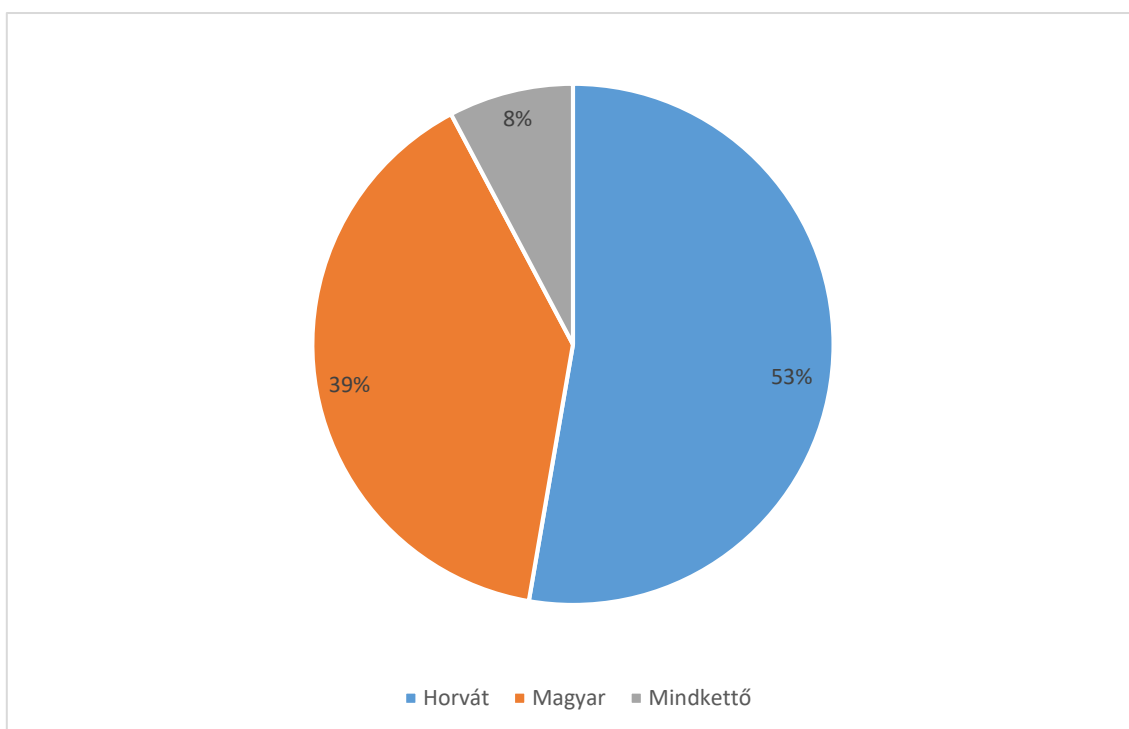

9. ábra: A megkérdezettek által beszélt nyelvek (fő)

Forrás: saját szerkesztés

Arra a kérdésre, hogy milyen nemzetiségűnek vallja magát, 53% felelt úgy, hogy horvátnak, 39% magyarnak és 8% mindkettőnek (10. ábra). Az 58%-os arány a 8%-ossal együtt értékelve kedvezőnek tekintendő az önazonosságtudat jövőbeli kilátásait illetően.

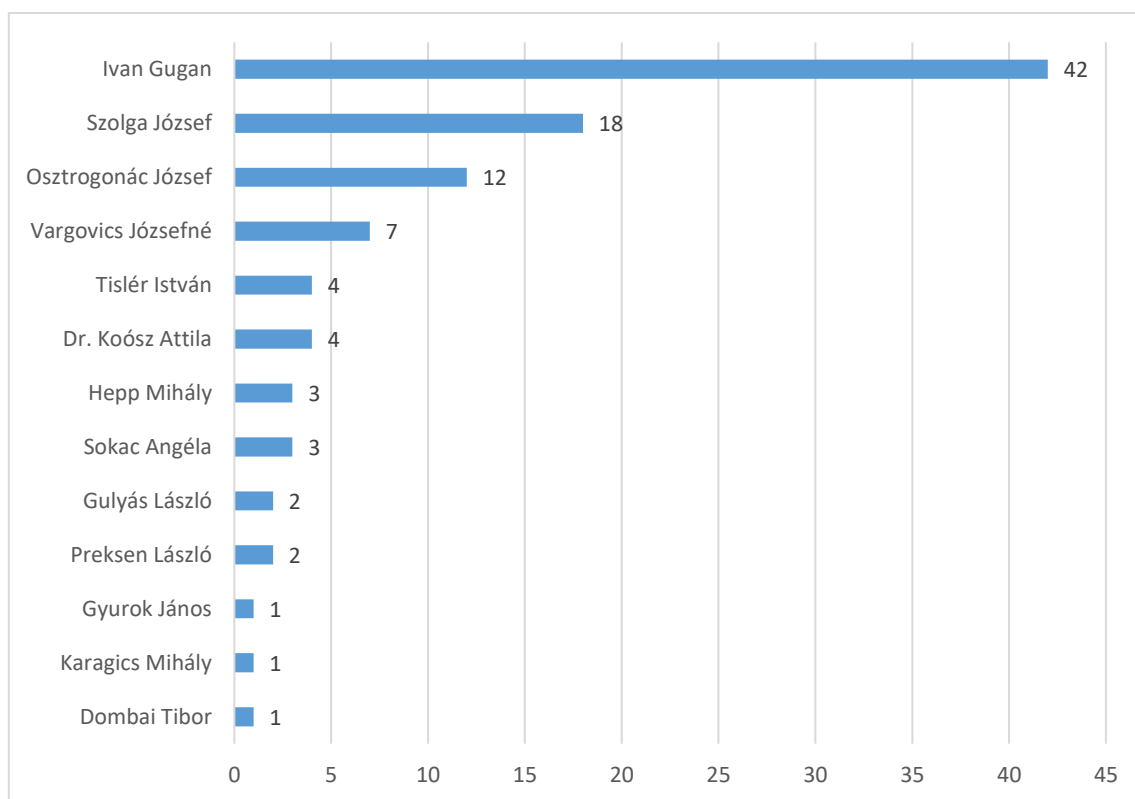
⁸ A szerzők terepi tapasztalatai ezt mutatják.

10. ábra: A megkérdezettek válaszainak aránya a saját nemzetiségi hovatartozásuk tekintetében

Forrás: saját szerkesztés

A megkérdezettek 59,8%-a szavazott a legutóbbi önkormányzati választáson nemzetiségi listára, és 35,7%-uk nyilatkozott úgy, hogy ismeri a magyarországi horvátok vezető politikusait, a legtöbben (42 fő) Ivan Gugant ismerik (11. ábra). A Hrvatska Kronika riportereként hetente láthatták a TV-ben, ez jelentős mértékben közrejátszott az ismertségében. Vargovics Józsefnének a korlátozott ismertsége viszont meglepő figyelembe véve azt, hogy a kérdőív lekérdezésének idején a Zala Vármegyei Horvát Nemzetiségi Önkormányzata elnöke volt.

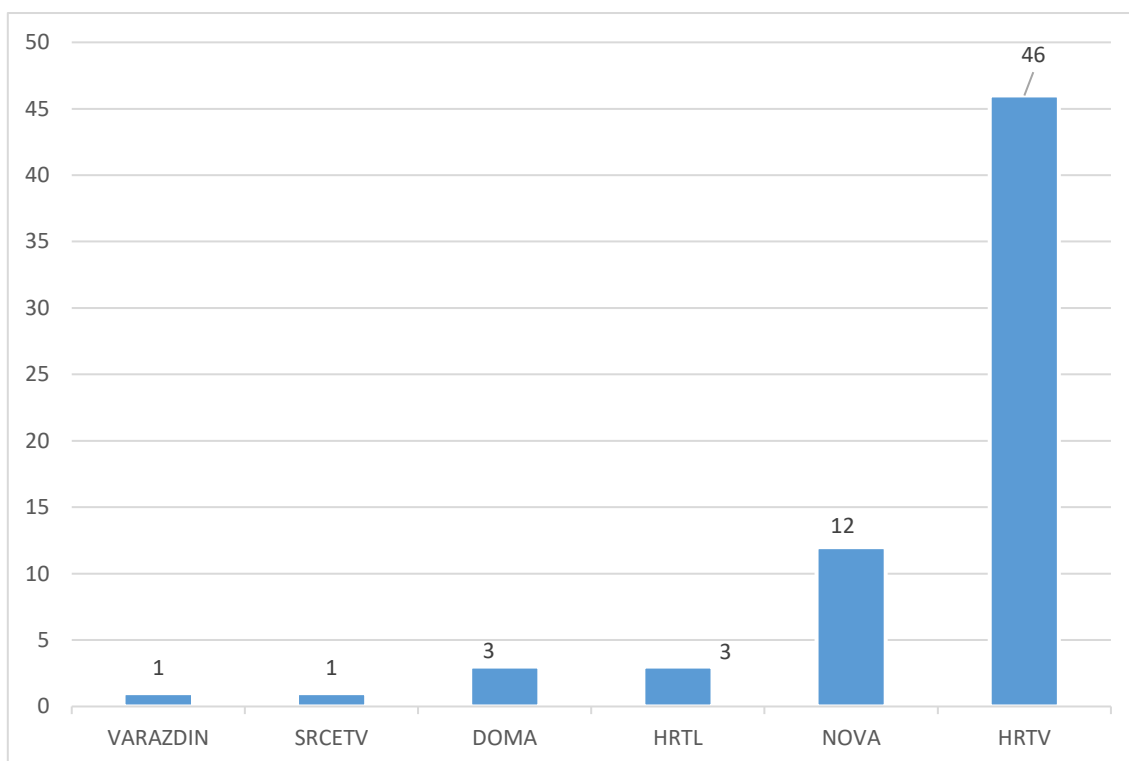

11. ábra: A megkérdezettek által ismert politikusok (válaszok száma)

Forrás: saját szerkesztés.

A válaszadók 20,9%-ának vannak Horvátországban rokonaik, zömében unokatestvérük él ott. A megkérdezetteknek közel fele (48,8%) néz horvát nyelvű televíziót, közülük 19% naponta, 58,7% hetente, 12,7% havonta, 9,5% ritkán; főként a HRTV-t nézik (12. ábra). Utóbbi még hagyományos antennával is fogható, így a napi gyakoriság alacsonynak tekintendő.

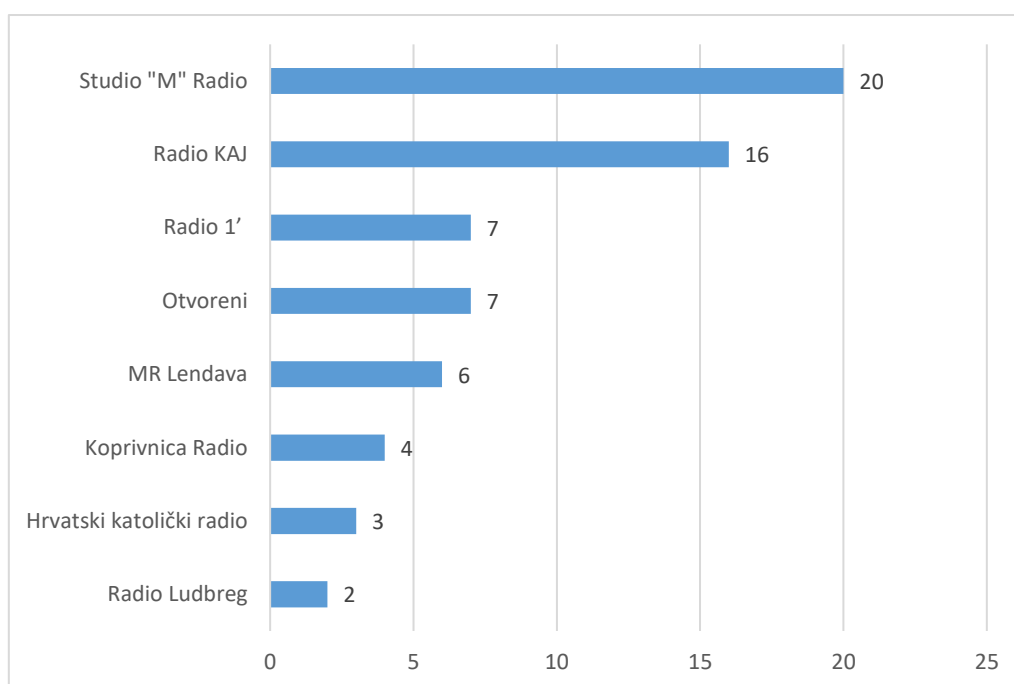

12. ábra: A horvát nyelvű televízióadásokat nézők száma

Forrás: saját szerkesztés.

A válaszadók közel kétharmada (65,9%) olvas horvát nyelvű újságot (Hrvatski Glasnik), közülük 2,4% naponta, 38,8% hetente, 11,8% havonta, 47,1% ritkán. A Glasnik a hazai horvátság hetilapja. A szerzők megjegyzik, hogy horvátországi napilapot nem olvasnak a Mura mentiek. A letenyei határátkelőhöz legközelebbi (5 km) településen, Goričánban megvásárolhatók lennének.

A megkérdezettek 65,9%-a hallgat horvát nyelvű rádióadásokat, 43,5%-uk napi, 17,6%-uk heti, 7,1%-uk havi szinten, míg 31,8%-uk ennél is ritkábban. A 13. ábrán látható, hogy a Studio „M” és a Radio Kaj a legnépszerűbbek.

13. ábra: A horvát nyelvű rádiókat hallgatók száma

Forrás: saját szerkesztés.

Horvát nyelvű weboldalakat a válaszadók közel fele (47,3%) böngész, de közülük is csak 24,6% teszi ezt meg naponta, 18% hetente, 8,2% havonta és 49,2% még ritkábban. A webfelületeket napjainkban szinte minden társadalmi réteg használja, korosztálytól függetlenül. Így a kérdőív eredményei eléggé lesújtóak, annak tudatában, hogy az internet segítségével lehetne a legkönnyebben az irodalmi nyelvhez hozzáférni, azt gyakorolni.

9. Összefoglalás

A Mura menti horvátok néhány ezer fős csoportja viszonylag zárt közösséget alkot a Mura mentén, Horvátország szomszédságában, Dél-Zalában. Nemzeti önazonosságtudatukat meghatározta a határ menti perifériális helyzetük. Az államszocialista időszakban az 1960-as évekre normalizálódtak a jugoszláv-magyar kapcsolatok, ennek ellenére a magyar településhálózat-fejlesztési politika kevés figyelmet és energiát szentelt a Mura menti térség településeinek fejlesztésére. A szűken vett 15 km-es horvát-magyar államhatár menti sávban az államszocialista időszakban utoljára Letenye kapta meg 1989-ben a városi jogállást. A térség települései Nagykanizsa felé gravitálnak, ennek köszönhető a relatíve nagyszámú, aktív városi közösség létrejötte is. Az M7-es autópálya megépülése és a 7-es főút közelsége ellenére is helyzetük perifériális. Kanizsa főúton való elérési ideje településspecifikusan 20–40 perc között mozog. Napjainkban a nemzetiségi lét megéléséhez szükséges oktatási (nyelvtanulás) és kulturális infrastruktúra rendelkezésre áll. Valamennyi érintett településen működik nemzetiségi önkormányzat. A felmérés alapján a megkérdezettek 53%-a vallotta magát horvátnak, azonban csak 26%-uk használja napi rendszerességgel a nyelvet, ők is elsősorban

(34%) a családtagjaikkal való érintkezésben. Összességében megállapítható, hogy a megkérdezettek majdnem 100%-a ismeri valamilyen szinten a nyelvet, ennek is köszönhető, hogy több mint a 60%-uk hallgat horvát nyelvű rádiót és közel 50%-uk böngész horvát weboldalakat. Árnyalja az eredményeket, hogy átlagban napi szinten csak minden harmadik megkérdezett olvas vagy hallgat valamilyen horvát nyelvű sajtót. Viszonylag kevesen élnek az irodalmi nyelv ápolásának lehetőségével. Politikai aktivitásuk a magyarországi átlaghoz közelít, 58%-uk vett részt a legutóbbi nemzeti önkormányzati választásokon. Pozitívnak értékelhető, hogy a válaszadók jelentős része a helyi hagyományőrző és kulturális civil szervezetekkel aktív kapcsolatokat ápol, tevékenységükben részt vesz, azt figyelemmel kíséri. 2023. január 1-től a szomszédos anyaország a schengeni övezet tagja lett, amely tovább segítheti a horvát-horvát kapcsolatok erősödését, kultúrájuk ápolását, nyelvük, identitásuk megőrzését.

Irodalomjegyzék

- BALI LÓRÁNT (2022): Nemzetiségi önkormányzatiság néhány recens aspektusa, különös tekintettel a hazai horvát, szerb és szlovén nemzetiségekre. In: HORECZKI R. szerk. *A vidéki Magyarország a pandémia korában. IX. Falukonferencia*. KRTK RKI, Pécs, pp. 62–68.
- BALI LÓRÁNT (2021): Horvátok a Mura mentén. *Földgömb* 39 (448), pp. 24–27.
- BALI LÓRÁNT – HEGEDŰSNÉ BARANYAI NÓRA (2018): A nemzetiségi lét néhány társadalmi aspektusa napjainkban a Mura menti horvátok életében. *Köztes Európa: Társadalomtudományi Folyóirat* 10 (2), pp. 67–75.
- BÉLI JÓZSEF (1972): Murakeresztúr a feudalizmus válsága idején. In: H. KERECSENYI EDIT szerk. *A Nagykanizsai Thúry György Múzeum jubileumi emlékkönyve 1919–1969*. Thúry György Múzeum, Nagykanizsa, pp. 321–338.
- BÉLI JÓZSEF (1974): A gazdasági viszonyok és a lakosság szerkezetének változása Murakeresztúron 1945–1972 között. *Zalai Tükör: Társadalomtudományi tanulmányok* 1974 (2), pp. 43–78.
- KANIZSAI MÁRIA (2007): Mura menti horvátok. In: KUPA L. szerk. *Tájak, tájegységek, etnikai kisebbségek Közép-Európában*. B&S Stúdió, Pécs, pp. 136–146.
- KANIZSAI MÁRIA (2017): *Nevek, nyelvek, sorsok. Személynévviszogatok a Mura menti horvátok körében 1794-től 1998-ig*. Eötvös József Főiskolai Kiadó, Baja, 141 p.
- KERECSENYI EDIT (1983): *A Mura menti horvátok története és anyagi kultúrája*. Zalai Gyűjtemény 20. Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg, 369 p.
- KITANICS MÁTÉ (2006): A Magyarországra irányuló horvát migráció a 15–18. században. In: PAP NORBERT szerk. *A Balatontól az Adriáig*. Lomart Kiadó, Pécs, pp. 59–73.
- RÁCZ ERIKA szerk. (1999): *A Mura menti horvátok a századok vonzásában*. Zrínyi Miklós Általános Iskola, Murakeresztúr, 97 p.
- SOKCSEVITS DÉNES (2011): *Horvátország a 7. századtól napjainkig*. Mundus Novus, Budapest, 846 p.
- VIDMAROVIĆ, Đ. (2010): Zvonimir Barlić i hrvati u susjednim zemljama s posebnim osvrtom na pomurske hrvate u Mađarskoj. *Kaj: časopis za književnost, umjetnost, kulturu* 43 (1–2), pp. 61–70.